

184

Lønmodtageres faglige organisering 2000-2018

Jens Arnholtz og Steen E. Navrbjerg

Februar 2021

ISBN 978-87-93320-46-8

Forskningscenter for
Arbejdsmarkeds- og
Organisationsstudier

Sociologisk Institut
Københavns Universitet
Øster Farimagsgade 5
1014 København K
Tlf: 35323299
Fax: 35323940
faos@sociology.ku.dk
www.faos.dk

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	2
1. Introduktion	3
2. Metode.....	4
3. Den internationalt sammenlignelige organisationsgrad.....	10
4. Den registerbaserede organisationsgrad	12
5. Fordelingen på traditionelle og alternative fagforeninger	13
6. Sammenligning og åbne spørgsmål.....	15
7. Efterskrift af 30. juni 2021	16
7. Referencer.....	18

1. Introduktion

Den danske models styrke beror på høje organisationsgrader på både arbejdsgiver- og arbejdstagerside. Når store dele af det danske arbejdsmarked reguleres via overenskomster mellem fagforbund og arbejdsgiverorganisationer, kan det primært forsvares med, at en væsentlig andel af arbejdstagere og arbejdsgivere er medlemmer af hhv. en fagforening og en arbejdsgiverorganisation. Det er det, der giver dem mandat til at forhandle overenskomster, som regulerer væsentlige forhold på det danske arbejdsmarked – og dermed det, der legitimerer modellen. Inden for rammerne af den danske model forhandles sådanne overenskomster under en gensidig bevidsthed om, at arbejdstagere og arbejdsgivere kan tage kollektive kampskridt over for hinanden som en del af forhandlingsprocessen. Organiseringen af arbejdstagerne er således ikke bare vigtig ift. modellens samlede legitimitet, men også som et udtryk for, hvor effektive arbejdstagernes kollektive kampskridt vil være i en konfliktsituation. Derudover har graden af organisering også stor betydning for overenskomsternes håndhævelse – arbejdsgivere og arbejdstagere, som selv er medlemmer af de forhandlende organisationer, er mere bevidste om overenskomsternes indhold og deltager i deres konkrete udmøntning på arbejdspladserne. Endelig har antallet af medlemmer, som betaler fagforeningskontingent, selvfølgelig også stor betydning for fagforeningernes mulighed for at lave faglige aktiviteter.

Af alle disse fire grunde er der til stadighed opmærksomhed på organisationsgraderne blandt danske lønmodtagere. Det gælder både hvad angår den samlede organisationsgrad, men også fordelingen mellem forskellige typer af fagforeninger. Her kan man skelne mellem traditionelle fagforeninger, som er overenskomstbærende og kampskridtberejede, og såkaldt ideologisk alternative fagforeninger, som kun i ringe omfang tegner overenskomster eller ikke aktivt bruger kollektive kampskridt (Ibsen et al., 2015; Ibsen et al., 2013b).

I dette notat belyser vi udviklingen i lønmodtageres organisering i perioden 2000-2018. Vi bruger to forskellige metoder til at opgøre den samlede organisationsgrad og fordelingen på traditionelle og ideologisk alternative fagforeninger. De to metoder tegner begge et billede af, at organisationsgraden er faldet, og at de ideologisk alternative fagforeninger vinder frem, men de tegner et noget forskelligt billede af, hvor kraftige disse tendenser er. Forskellen mellem de to metoder diskuteres derfor i notatet.

Den ene metode er baseret på fagforeningsindberetninger til Danmarks Statistik og tal for beskæftigede lønmodtagere og ledige fra Arbejdskraftundersøgelsen. Denne metode kan med fordel bruges til at sammenligne den faglige organisering i Danmark med udviklingen i andre lande. Denne metode viser at:

- Den samlede organisering blandt beskæftigede lønmodtagere og ledige er faldet fra 71,5 % i 2000 til 68,4 % i 2019.

- Den traditionelle fagbevægelse taber medlemmer og organiserer nu kun 56,5 % af lønmodtagerne og de ledige, mod 68,9 % i 2000.

Den anden metode er baseret på registerdata genereret på baggrund af indberetninger til bl.a. skat. Denne metode giver et mere præcist billede af den faglige organisering på det danske arbejdsmarked og kan bruges til at lave yderligere analyser af, hvordan faglig organisering spiller sammen med faktorer som branchetilhørsforhold, uddannelsesniveau, køn, alder og meget andet. Denne metode viser at:

- Organisationsgraden blandt ledige og beskæftigede lønmodtagere er faldet fra 73,0 % i 2000 til godt 64,3 % i 2018.
- Andelen af beskæftigede lønmodtagere og ledige, som er medlemmer af en traditionel, overenskomstbærende fagforening, er faldet fra 69,1 % i 2000 til 53,2 % i 2018.

Analysen viser samtidig, at de traditionelle fagforeningers faldende organiseringsgrad skyldes tre forskellige bevægelser: 1) tab af medlemmer til de alternative organisationer, 2) tab af medlemmer til manglende organisering og 3) et øget antal uorganiserede lønmodtagere, der er kommet ind på arbejdsmarkedet.

I andre lande har man set drastiske fald i organisationsgraderne, hvilket har eroderet parternes indflydelse på arbejdsmarkedsreguleringen og deres evne til at håndhæve denne regulering. Opfattelsen har typisk været, at faldet i organisationsgraden har været langt mere moderat i Danmark. Notatets analyse af udviklingen over de seneste to årtier kan dog give anledning til bekymring og diskussion om den danske models fremtid.

2. Metode

FAOS har tidligere udarbejdet analyser af organisationsgrader (Due et al., 2012; Ibsen et al., 2013a; Ibsen et al., 2014; Ibsen et al., 2015). Disse analyser har taget udgangspunkt i fagforeningernes indberetninger om antallet af medlemmer til Danmarks Statistik og data fra Arbejdskraftundersøgelsen (AKU) om antallet af ledige og beskæftigede lønmodtagere. Denne metode har den klare fordel, at den er baseret på Arbejdskraftundersøgelsen, som er en internationalt sammenlignelig undersøgelse af arbejdsmarkedsforhold. Metoden er derfor velegnet til at opgøre organisationsgraden på en internationalt sammenlignelig måde. Samtidig er dette en metode, som er blevet brugt i mange tidligere opgørelser af organisationsgraden (Ibsen et al., 2015; Ibsen et al., 2013b). Vi benytter denne metode i første del af dette notat, således at der kan ses en kontinuitet i opgørelsen af organisationsgraden.

Udfordringer ved den gamle metode

Selvom denne metode har fordele, er der også udfordringer ved den. For det første er der usikkerhed forbundet med, at data kommer fra to forskellige kilder. Er alle de indberettede fagforeningsmedlemmer faktisk en del af arbejdsstyrken? For det andet har hver kilde sine egne svagheder. Som påpeget af Ibsen et al. (2015), har der været variationer i fagforeningernes måde at opgøre medlemstallet på over tid, hvilket har gjort det vanskeligt at bruge deres indberetninger til at lave analyser over tid. Hvad angår Arbejdskraftundersøgelsen, er den baseret på survey-data, og den er derfor præget af de usikkerheder, som er forbundet med disse. Skævhed i udvælgelsen af interviewpersoner kan fx medføre, at antallet af beskæftigede lønmodtagere og ledige estimeres forkert. For det tredje er det vanskeligt at knytte andre informationer til dataene om, hvem der var organiseret. Fx er det ikke muligt at lave branchemæssige opgørelser af organisationsgraden.

Ny metode

På grund af disse udfordringer med den gamle metode til analysen af organisationsgrader i Danmark supplerer vi med en ny metode, der er baseret på registerdata. Vi mener, at denne metode kan tegne et mere konsistent og retvisende billede af udviklingen i organisationsgraden i perioden 2000-2018, ligesom den giver muligheder for at studere organiseringen nærmere. Registerdata baserer sig på en række løbende opgørelser på stort set alle individer og virksomheder i Danmark. Der er – i forlængelse af det ovenstående – tre klare fordele ved denne metode. For det første er der konsistens mellem datakilderne på henholdsvis antal medlemmer og det samlede antal ledige og beskæftigede lønmodtagere. Information om tæller og nævner i beregningen af organisationsgraden kommer altså fra samme registerdata. Dermed sikres det, at de fagforeningsmedlemmer, vi tæller med i tælleren, også indgår i nævneren. For det andet er opgørelsen af disse data konsistente over tid, og de kan derfor bruges til at tegne et billede af organisationsgradens udvikling over en længere periode. For det tredje kan data om fagforeningsmedlemskab knyttes sammen med andre registerdata om fx køn, alder, uddannelse, branche og meget andet. Denne tilgang giver altså mulighed for at analysere mønstre i den faglige organisering nærmere.

Sammenligning af de to metoders datagrundlag

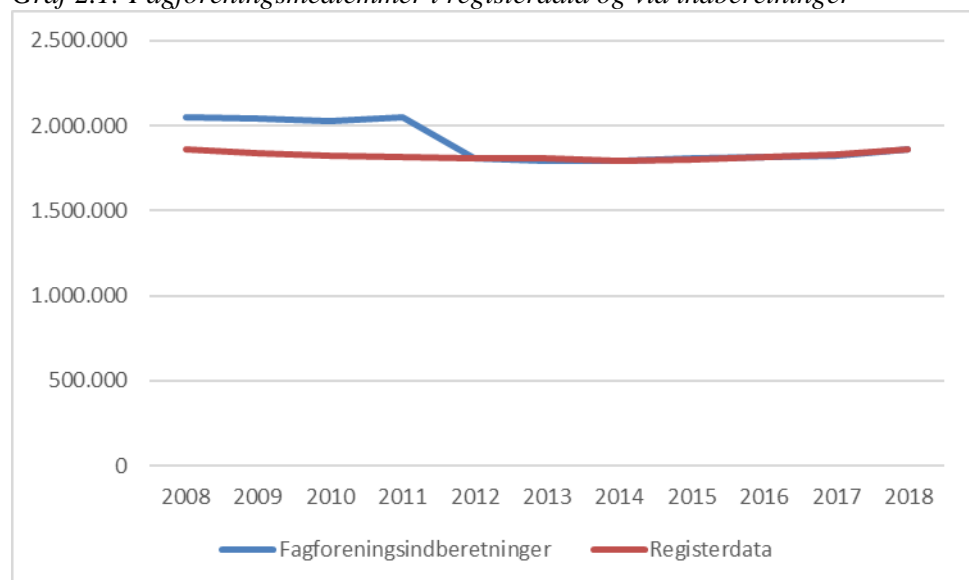
Toubøl et al. (2015) har tidligere brugt registerdata og oplysninger om skattefradrag for fagforeningskontingent til at identificere de organiserede lønmodtagere. Deres analyse er dog blevet kritiseret for at overse organiseringen blandt unge. Det skyldes, at nogle fagforbund eller lokalafdelinger lader unge under uddannelse, såsom lærlinge, elever og andre grupper med en høj andel af praktik i deres uddannelsesforløb, få gratis medlemskab. Disse grupper får ikke noget skattefradrag for fagforeningskontingent og vil derfor ikke fremgå som organiserede. Da disse gratis medlemskaber varierer ikke bare mellem forbund, men også mellem lokalafdelinger, er det ikke muligt at få disse gruppers fagforeningsmedlemskab

registreret. En registerbaseret analyse af fagforeningsmedlemskab vil derfor indeholde et for lavt estimat af, hvor mange fagforeningsmedlemmer der er i disse grupper, lyder kritikken.

Dette problem har vi forsøgt at undersøge nærmere, og det synes heldigvis ikke at have den store betydning for det samlede billede af organiseringen.

Graf 2.1 sammenholder det totale antal fagforeningsmedlemmer i arbejdsstyrken identificeret via registerdata med det totale antal fagforeningsmedlemmer identificeret via fagforeningsindberetninger til Danmarks Statistik. Som man kan se, var der frem til 2012 en relativ stor forskel mellem de to tal. Årsagen er dog ikke, at registerdataene ikke opfangede de unge, men at nogle fagforeninger tidligere indberettede fagforeningsmedlemmer, som ikke var en del af arbejdsstyrken. Denne indberetningspraksis førte til kritik, da det gav en for høj organisationsgrad, fordi der var personer i tælleren, som ikke var med i nævneren. Denne indberetningspraksis blev derfor lavet om i 2012. Som man kan se af graf 2.1, har registerdataenes og indberetningernes tal for fagforeningsmedlemmer været næsten identisk siden da. Der har i 2012-2018 været en gennemsnitlig variation mellem de to tal på 0,15 % per år, svarende til godt 2.800 personer, og denne variation har gået begge veje, således at der nogle år er lidt flere registreret via registerdata og andre år lidt færre. Samlet set giver denne sammenligning dog ikke grund til bekymring for, at vi systematisk vil undervurdere den faglige organisering ved at bruge registerdata. Det ser altså ikke umiddelbart ud til, at der er noget større problem med underrepræsentation af de unge i registerdataene.

Graf 2.1: Fagforeningsmedlemmer i registerdata og via indberetninger

Kilde: Statistikbanken.dk, LONMED2, samt registerdata.

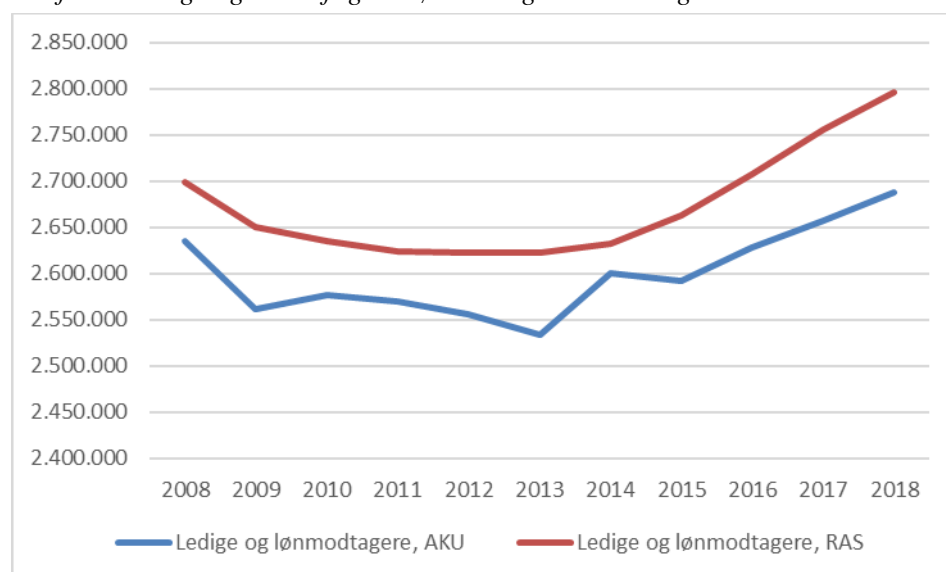
Den primære forskel mellem de to opgørelsesmetoder ligger altså ikke i antallet af fagforeningsmedlemmer i de to metoder (tælleren), men i antallet af ledige og beskæftigede lønmodtagere fagforeningsmedlemmerne holdes op imod

(nævneren) for at få organisationsgraden. Som man kan se af graf 2.2, ligger RAS opgørelsen systematisk højre end AKU. I perioden 2008-2018 drejer det sig om en gennemsnitlig forskel på knap 75.000 personer, svarende til 2,8 %.

Hvilken en kilde er mest valid? AKU er en spørgeskemabaseret kvartalsundersøgelse, hvor der interviewes godt 40.500 personer imellem 15-74 år. Denne stikprøve bruges derefter til at estimere den samlede befolkning i dette aldersinterval, hvilket er knap 4,4 mio. personer. RAS er baseret på indberetninger til skattemyndighederne om indkomst for hele befolkningen og indberetninger fra jobcentrene om, hvem der er meldt ledige. Den store fordel ved AKU er, at den kan bruges til internationale sammenligninger inden for EU, og at den kan indsamle informationer om subjektive opfattelser blandt interviewpersonerne. AKU har også den fordel, at den kan identificere ledige, som ikke er tilmeldt et jobcenter. Ulempen ved AKU er, at den som stikprøvebaseret datakilde kan indeholde visse unøjagtigheder. Samtidig vil nogle ledige ikke leve op til AKU's definition af ledighed og dermed ikke blive medtaget.

RAS har den store fordel, at den som registerbaseret datakilde er meget nøjagtig, mens ulempen er, at den kun medtager ledige, som er tilmeldt et jobcenter, samt at den ikke er umiddelbart sammenlignelig med andre landes opgørelser. Derudover er fordelene ved RAS, at den kan knyttes til andre registre. I spørgsmålet om, hvilken kilde der er den mest valide ift. at beregne organisationsgraden, vil vores bud være, at RAS giver det mest præcise bud på omfanget af lønmodtagere og ledige, men at det er en fordel at bruge AKU, hvis man skal bruge internationalt sammenlignelige tal. Derfor præsenterer vi i det følgende begge metoder, selvom det skal skabe en vis forvirring, at der findes to forskellige tal for organisationsgraden.

Graf 2.2: Ledige og beskæftigede lønmodtagere i AKU og RAS

Kilde: Statistikbanken.dk, AKU210K, 4. kvartal, og AKU120K, 4. kvartal., samt registerdata

Hvad vi har gjort i analysen af registerdata

Vi tager udgangspunkt i den Registerbaserede Arbejdsmarkeds Statistik (RAS), som opgøres hvert år i november måned. Populationen er personer, hvis primære status er beskæftigelse som lønmodtagere eller ledige, hvilket vil sige, at selvstændige, medarbejdende ægtefæller og personer uden for arbejdsstyrken ikke er med i populationen. Der er to oplagte alternativer til den valgte population. Det ene er at bruge hele arbejdsstyrken som population, således at de selvstændige og medarbejdende ægtefæller tages med. Formelt set giver dette et fejlagtigt billede af arbejdstagernes organisering, da selvstændige og medarbejdende ægtefæller formelt set ikke er lønmodtagere. I nogle lande bliver flere og flere arbejdstagere dog registreret som selvstændige, selv om de reelt er arbejdstagere. Det sker ofte, for at arbejdsgiverne kan unddrage sig et arbejdsgiveransvar. Hvor en sådan trend er udbredt, sker der typisk en stor stigning i andelen af selvstændige, og her kan det være rimeligt at inddrage de selvstændige i beregningen af arbejdstagernes organisering. I Danmark er der dog ikke sket nogen nævneværdig forandring i andelen af selvstændige, hvilket indikerer, at den ovennævnte tendens sandsynligvis ikke er udbredt her. Det andet alternativ er alene at inddrage de beskæftigede lønmodtagere (altså også ekskludere de ledige). Den tilgang giver mening, hvis man gerne vil analysere organiseringen på brancheniveau. Da ledige personer ikke er tilknyttet en branche, er det vanskeligt at inddrage dem i analysen, og det vil derfor være nødvendigt at tage dem ud af analysen. Når det er sagt, så er det klart, at de lediges faglige organisering har betydning både for aftalemodellens legitimitet (repræsenterer forhandlerne også de personer, der midlertidigt står uden arbejde) og for arbejdstagernes samlede styrke (har arbejdsgiverne adgang til uorganiseret arbejdskraft i en konfliktsituation). I det følgende, hvor fokus er på arbejdstagerorganiseringen på det samlede danske arbejdsmarkeds, har vi derfor valgt at inddrage de ledige. Ydermere medtager vi kun personer, der er fyldt 15 år på opgørelsestidspunktet.

Som indikator for fagforeningsmedlemskab bruger vi oplysninger om skattefradrag for fagforeningskontingent. En klar ulempe ved denne metode er, at disse skattefradragsdata ikke giver informationer om, hvilken fagforening, den enkelte er medlem af. Vi kan altså ikke analysere, hvordan det enkelte fagforbund klarer sig ift. at organisere medlemmer, og vi kan derfor heller ikke præcist identificere, om der er tale om medlemskab af en overenskomstbærende eller en ikke-overenskomstbærende fagforening.

Som en brugbar indikator på dette spørgsmål benytter vi oplysninger om a-kassemedlemskab. Due et al. (2012) skelnede mellem såkaldt klassiske 'røde' fagforeninger, ideologisk alternative 'gule' fagforeninger og fagforeninger uden for hovedorganisation, som ikke er ideologisk alternative, men heller ikke lå under hovedorganisationerne LO, FTF (nu FH) og AC. I Ibsen et al. (2015) beregner de samme forfattere dog organisationsgraden henholdsvis med og uden de ideologisk alternative, uden at skelne mellem fagforeninger indenfor og uden for hovedorganisation. I forlængelse heraf skelner vi alene mellem a-kasser drevet af de traditionelle fagforeninger og a-kasser drevet af de ideologisk alternative fagforeninger. Den sidste kategori består i vores analyser

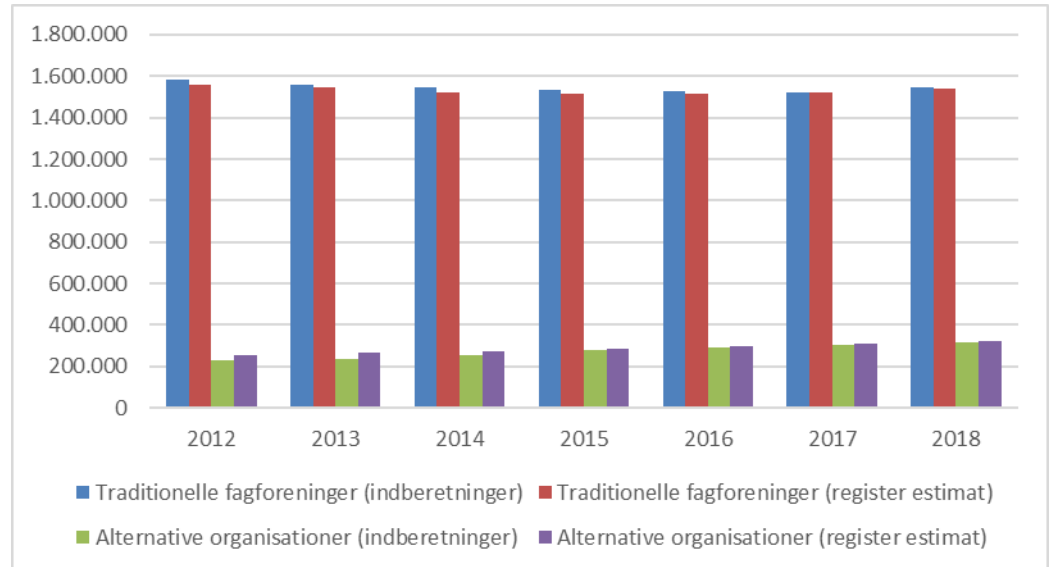
af følgende a-kasser: Selvstændige erhvervsdrivende (ASE), Det Faglige Hus a-kasse, Kristelig a-kasse og Frie Funktionærer. Alle øvrige a-kasser (inklusive DANA, Business og Lederne) betragtes som tilhørende den traditionelle fagbevægelse.

Vi antager, at medlemskab af a-kasse følges med medlemskab af fagforening. Det vil sige, at en person, der er fagforeningsmedlem og samtidig er medlem af en a-kasse drevet af en overenskomstbærende fagforening, antages at være medlem af en overenskomstbærende fagforening. Omvendt antages et fagforeningsmedlem, som er forsikret i en a-kasse drevet af en ikke-overenskomstbærende fagforening, at være medlem af en ikke-overenskomstbærende fagforening. Det giver fire grupper:

- 1) Fagforeningsmedlemmer, der er med i en a-kasse drevet af en traditionel fagforening.
- 2) Fagforeningsmedlemmer, der er med i en a-kasse drevet af en ideologisk alternativ fagforening.
- 3) Fagforeningsmedlemmer, der ikke er med i en a-kasse.
- 4) Personer, der ikke er fagforeningsmedlemmer.

Den tredje gruppe (fagforeningsmedlemmer, der ikke er med i en a-kasse) er relativt stabil over tid, men udgør et problem for den eksakte opgørelse af organisationsgraden blandt lønmodtagerne. Vi ved, at disse personer er organiseret i en fagforening, men vi ved ikke om det er en traditionel eller ideologisk alternativ. I notatet håndtere vi dette problem ved at fordele disse personer ud på de to typer af fagforeninger. Dette gør vi ud fra en antagelse om, at gruppen af fagforeningsmedlemmer uden a-kasse tilknytning fordeler sig på traditionelle og ideologisk alternative fagforeninger i samme forhold som fagforeningsmedlemmer med a-kasse tilknytning gør. Hvis 80 % af fagforeningsmedlemmerne med a-kasse tilknytning er tilknyttet en traditionel fagforening, så vil 80 % af fagforeningsmedlemmerne uden a-kasse tilknytning også blive estimeret til at være medlemmer af en traditionel fagforening. Baseret på denne antagelse fordeler vi således denne gruppe ud på de traditionelle overenskomstbærende og de ideologisk alternative fagforeninger. Dette giver et nogenlunde retvisende billede af den faglige organisering, men er altså forbundet med den usikkerhed, at vores antagelse i et vist omfang kan være forkert.

Graf 2.3: Sammenligning af fordeling på traditionelle og alternative fagforeninger med den nye og den gamle metode

Kilde: Statistikbanken.dk, LONMED2, Registerdata.

For at vurdere betydningen af denne usikkerhed har vi sammenholdt resultatet af denne tilgang med de indberetninger, som er registreret hos Danmarks Statistik. I graf 2.3 sammenholder vi fordelingen af fagforeningsmedlemmer på henholdsvis traditionelle fagforeninger og alternative organisationer inden for arbejdsstyrken på baggrund af både fagforeningernes egne indberetninger til Danmarks Statistik og det estimat, vi kommer frem til ved at bruge registerbaserede data som beskrevet ovenfor. Grafen viser, at der er en relativt lille forskel i de to tilganges resultat. Mere specifikt er der i årrækken 2012-2018 en gennemsnitlig forskel på 0,8 % af de organiserede arbejdstagere. Ved at bruge den registerbaserede tilgang undervurderer vi de traditionelle, overenskomstbærende fagforeningers andel af den samlede organisering med gennemsnitligt 0,8 % af den samlede organisering, svarende til omkring 15.000 arbejdstagere. Det svarer til, at de traditionelle fagforeninger organiserer ca. 0,5 procentpoint mere af arbejdsmarkedet, imens de ideologisk alternative organisationer organiserer tilsvarende mindre.

3. Den internationalt sammenlignelige organisationsgrad

I det følgende præsenterer vi en opdatering af den opgørelse, som blev lavet af Ibsen et al. (2015). Beregningerne i deres opgørelse var baseret på et meget detaljeret arbejde, der tog højde for, at fagforeninger tidligere indberettede medlemmer, som var uden for arbejdsstyrken. De data om antallet af fagforeningsmedlemmer, man i dag kan hente på Danmarks Statistiks hjemmeside, indeholder et kraftigt fald i medlemsantallet omkring 2012 pga. fagforeningernes nye indberetningsmetode. De tal, man finder på Danmarks Statistiks hjemmeside, indeholder altså de metodiske problemer, som Ibsen et al. (2015) forsøgte at kompensere for. Af samme grund er deres opgørelse mere retvisende for årene før 2012 end den, man umiddelbart kan genskabe via

informationer fra Danmarks Statistik. Vi gengiver derfor i tabel 3.1 deres opgørelse af organiseringen 1985-2015.

Tabel 3.1: Medlemstallene 1985-2015

	1985	1995	2000	2005	2010	2014	2015
FH	1.428	1.540	1.517	1.503	1.313	1.213	1.188
AC	74	132	150	163	137	203	209
LH	24	75	80	76	83	97	100
Ideologisk alternative	13	53	68	94	173	236	253
Uden for hovedorganisation	161	62	55	57	98	54	57
I alt	1.700	1.862	1.870	1.893	1.804	1.803	1807
I alt (ekskl. alternative)	1.687	1.809	1.802	1.799	1.631	1.567	1.554
AKU, ledige og beskæftigede	2434	2547	2614	2640	2676	2605	2670
Organisationsgrad	69,8%	73,1%	71,5%	71,7%	67,4%	69,2%	67,7%
Eksklusive alternative	69,3%	71,0%	68,9%	68,1%	60,9%	60,2%	58,2%

Kilde: Ibsen et al. (2015).

Efter 2012 kan man til gengæld relativt uproblematisk bruge de oplysninger om antallet af fagforeningsmedlemmer, som fremgår af Danmarks Statistiks hjemmeside. På den baggrund viser tabel 3.2 en opdatering af tallene i tabel 3.1.

Tabel 3.2: Medlemstallene 2014-2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
FH	1.140	1.120	1.104	1.087	1.097	1.092
AC	214	222	231	241	253	259
LH	103	105	105	105	109	108
Ideologisk alternative	253	276	289	301	314	322
Uden for hovedorganisation	87	85	85	87	88	88
I alt	1.796	1.807	1.814	1.821	1.861	1.868
I alt (ekskl. alternative)	1.543	1.531	1.525	1.520	1.547	1.546
AKU, ledige og beskæftigede	2600	2592	2629	2658	2688	2732
Organisationsgrad	69,1%	69,7%	69,0%	68,5%	69,2%	68,4%
Eksklusive alternative	59,3%	59,1%	58,0%	57,2%	57,6%	56,6%

Kilde: Statistikbanken.dk, LONMED2, AKU210K, 4. kvartal, og AKU120K, 4. kvartal. Medlems- og beskæftigelsestal er i 1000'er, imens organisationsgraden i procent.

Sammenligner vi de to tabeller, kan vi se visse forskelle i opgørelsen af antallet af medlemmer i de enkelte organisationer, af det samlede antal ledige og lønmodtagere, og dermed også i organisationsgraden. Disse forskelle skyldes løbende opdateringer foretaget af Danmarks Statistik. Hvor Ibsen et al. (2015) opgjorde organisationsgraden til 67,7 % i 2015, finder vi ud fra vores opdaterede tal, at den var 69,7 %. Hvad angår organisationsgraden eksklusiv de ideologisk alternative fagforeninger, blev den tidligere opgjort til 58,2 %, men er ifølge vores beregninger 59,1 %.

Hvad angår organisationsgradens udviklingen efter 2015, kan vi se, at der er tale om stor stabilitet. Det samlede antal fagforeningsmedlemmer stiger faktisk i perioden, men en samtidig stigning i antallet af beskæftigede og ledige betyder, at organisationen er svagt faldende med fluktuationer fra år til år. Den samlede organisationsgrad ligger ifølge denne metode omkring 68-69 %. Ser man på organisationsgraden uden de ideologisk alternative, er der tale om et mere synligt fald fra 59,3 % i 2014 til 56,6 % i 2019. De 'gule' vinder altså fortsat frem i den samlede organisering.

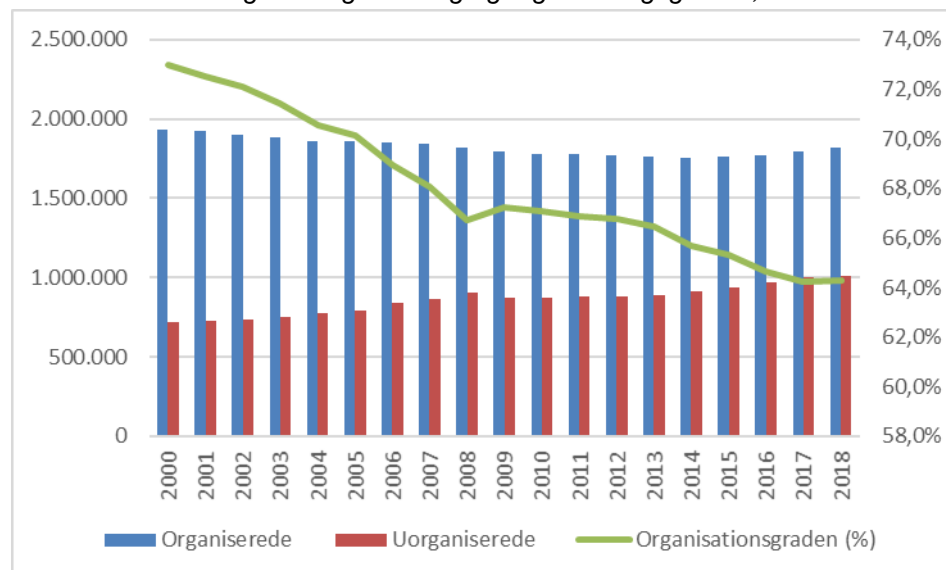
4. Den registerbaserede organisationsgrad

Bruger man den registerbaserede metode, kan det også konstateres, at organisationsgraden blandt lønmodtagere på det danske arbejdsmarked er faldet. Som det fremgår af graf 4.1, er andelen af ledige og beskæftigede lønmodtagere, som er medlemmer af en fagforening, gradvist faldet fra 73 % i 2000 til 64,3 % i 2018. Den eneste undtagelse fra denne bevægelse er perioden 2008 til 2012, hvor organiseringsgraden ligger nogenlunde stabilt (og endda stiger ganske lidt fra 2008 til 2009). Det er dog vigtigt at bemærke, at denne midlertidige stabilisering og stigning ikke skyldes en stigning i antallet af fagforeningsmedlemmer. Den skyldes formentlig, at finanskrisen i højere grad skubbede uorganiserede arbejdstagere end organiserede arbejdstagere ud af arbejdsstyrken. På den måde blev gruppen af ledige og beskæftigede arbejdstagere relativt set mere organiserede.

Netop det, at organiseringsgraden handler om den relative udvikling i antallet af organiserede og uorganiserede lønmodtagere, er også vigtigt for at forstå, hvad den generelle udvikling i organisationsgraden dækker over. Den er nemlig sammensat af to tendenser: dels et fald i det absolutte antal fagforeningsmedlemmer blandt de beskæftigede og ledige lønmodtagere, og dels en stigning i det absolutte antal af uorganiserede arbejdstagere. Her er det vigtigt at påpege, at den første udvikling har langt mindre betydning end den sidste. Som det fremgår af graf 4.1, er antallet af organiserede lønmodtagere kun faldet med omkring 110.000 personer eller 6 % over de 20 år, imens antallet af uorganiserede lønmodtagere i beskæftigelse er steget med næsten 300.000 personer eller 42 %. Der er med andre ord kommet omkring 185.000 flere lønmodtagere på det danske arbejdsmarked i perioden, men de er ikke blevet organiseret i tilstrækkelig grad til at holde organisationsgraden oppe. Fra 2014 og frem stiger det absolutte antal organiserede lønmodtagere faktisk, men

organisationsgraden fortsætter med at falde, fordi stigningen i antallet af medlemmer ikke følger trit med det øgede antal lønmodtagere.

Graf 4.1: Lønmodtageres organisering og organiseringsgraden, 2000-2018

Kilde: Registerdata

5. Fordelingen på traditionelle og alternative fagforeninger

Som påpeget i introduktionen er én ting den generelle udvikling i organisationsgraden – noget andet er, at der også kan identificeres forskelle i udviklingen blandt de hhv. traditionelle og alternative organisationer. Det er primært organisationsgraden for de traditionelle fagforeninger, der betyder noget for den overordnede stabilitet i den danske model.

Tabel 5.1 viser det registerbaserede estimat af udviklingen i lønmodtageres organisering og det fremgår, at der er sket et markant fald i andelen af lønmodtagere, som er organiseret i en traditionel fagforening. Nærmere bestemt er organiseringen af de ledige og beskæftigede lønmodtagere faldet fra 69,1 % i 2000 til 53,2 % i 2018. Det er dog her, man skal huske, at tilgangen, vi bruger til at estimere udviklingen, sandsynligvis undervurderer de traditionelle fagforeningers organiseringsgrad med omkring 0,5 procentpoint, så den sandsynligvis ligger på 53,7 % i 2018.

Tabel 5.1: Fordelt estimat af udviklingen i den faglige organisering

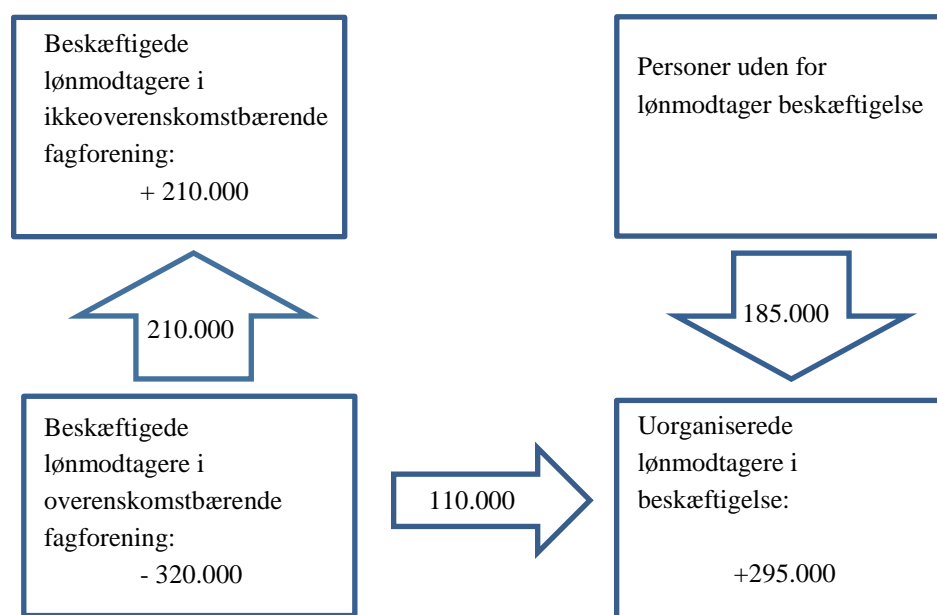
	2000	2008	2018
Traditionelle fagforeninger	69,1%	59,7%	53,2%
Ideologisk alternative fagforeninger	3,9%	7,1%	11,1%
Ikke organiseret	27,0%	33,3%	35,7%

Samtidig viser tabellen, at der er sket en stigning i andelen af arbejdstagere, som er organiseret i en ideologisk alternativ organisation. Der er sket en stigning fra 3,9 % i 2000 til 11,1 % i 2018. Igen skal man huske, at dette tal dækker over en

lille overvurdering af de alternative organisationers organisationsgrad, således at de sandsynligvis organiserede 10,6 % i 2018. Det ændrer dog ikke ved, at de alternative organisationer i perioden har mere end tredoblet deres medlemstal. Samtidig er andelen af ikke-organiserede lønmodtagere steget fra 27 % i 2000 til 35,7 % i 2018.

Figur 5.1 viser nettoudviklingen i arbejdsmarkedets organisering i perioden 2000-2018. Figuren viser, at de traditionelle fagforeninger samlet set har tabt 320.000 medlemmer blandt ledige og beskæftigede lønmodtagere mellem 2000 og 2018, mens de alternative organisationer har haft en tilgang på 210.000 medlemmer. Samtidig er antallet af uorganiserede blandt ledige og beskæftigede lønmodtagere steget med omkring 295.000 personer fra 2000 til 2018. De traditionelle fagforeningers faldende organiseringsgrad skyldes altså tre forskellige bevægelser: 1) tab af medlemmer til de alternative organisationer, 2) tab af medlemmer til manglende organisering og 3) et øget antal uorganiserede lønmodtagere, der er kommet ind på arbejdsmarkedet.

Figur 5.1: Nettoudviklingen i organiseringen, 2000-2018

Det er vigtigt at understrege, at figur 5.1 kun viser den samlede nettoudviklingen i perioden. Pilene er altså ikke udtryk for de faktiske bevægelser, som er langt mere mangfoldige. Der er fx ledige og beskæftigede lønmodtagere, som har bevæget sig fra at være uorganiserede til at være organiseret i en alternativ fagforening og vice versa. På samme måde har de traditionelle fagforeninger også fået mange nye medlemmer i perioden, bl.a. fordi yngre lønmodtagere har ladet sig organisere. Men de har samtidig også mistet en masse medlemmer, fordi medlemmer er gået på pension, har meldt sig ud eller er flyttet til en alternativ organisation. Figuren viser altså kun den samlede nettobevægelse mellem de forskellige dele af arbejdsmarkedets organisering.

6. Sammenligning og åbne spørgsmål

Vi har i dette forskningsnotat skitseret den overordnede udvikling i lønmodtageres organisering ud fra to forskellige metoder. De to metoder tegner desværre et noget forskelligartet billede af organiseringens udvikling. Bruger man fagforeningernes egne indberetninger sammenholdt med Arbejdskraftundersøgelsens tal for lønmodtagere og ledige, tegner der sig et billede af, at der er sket et mindre fald i den samlede organisering, fra 71,5 % til 68,4 %, mens de traditionelle fagforenings organiseringsgrad har oplevet et mere markant fald fra 68,9 % i 2000 til knap 56,5 % i 2019. Bruger man i stedet registerbaserede data, er der sket et mere markant fald i den samlede organisering fra 73,0 % i 2000 til 64,3 % i 2018, ligesom der er sket et større fald i de traditionelle fagforeningers organisering fra 69,1 % i 2000 til 53,2 % i 2018. Den primære årsag til forskellen mellem resultatet af disse to metoder er, for de seneste år, ikke forskelle i antallet af registrerede fagforeningsmedlemmer, men i opgørelsen af antallet af ledige og beskæftigede lønmodtagere. Havde vi i den første metode brugt tal fra RAS fremfor AKU, ville analysen have vist et fald i den samlede organisering fra 75 % i 2000 til 65 % i 2018 - altså nærmest samme udvikling som den registerbaserede metode viser.

Det er selvfølgelig uheldigt, at de to metoder giver forskellige resultater. Det kan skabe forvirring om, hvad organisationsgraden på det danske arbejdsmarked er. Omvendt giver den ny metode, baseret på registerdata, sandsynligvis et mere sandfærdigt billede af organiseringen. Samtidig åbner brugen af registerdata for, at man i fremtiden kan besvare en række analytiske spørgsmål:

- Hvem er de knap 190.000 personer, som er kommet til gruppen af ledige og beskæftigede siden 2000? Hvilke jobs har de, og hvorfor er de ikke blevet organiseret?
- Hvilke branchemæssige og uddannelsesmæssige udviklingstendenser gemmer sig bag de overordnede organiseringstal?
- Hvordan spiller alder, køn og etnicitet sammen med organisering?
- Hvordan hænger arbejdstagernes organisering sammen med overenskomstdækningen, både overordnet set og på brancheniveau?

Det er spørgsmål, som FAOS vil kigge nærmere på fremover.

7. Efterskrift af 30. juni 2021

Opgørelsen af organisationsgraden på det danske arbejdsmarked er ikke en ukompliceret opgave. Alene det faktum, at vi meningsfuldt kan præsentere to metoder, som giver forskellige resultater uden at vi entydigt kan tale om, at den ene er mere korrekt end den anden, understreger, at de opgørelser, der har været præsenteret i det foreliggende notat, skal betragtes som estimer.

Efter publiceringen af dette notat er der alligevel blevet rejst en vis kritik, som vi har fundet det hensigtsmæssigt at nævne og tage højde for.

Kritikken handler grundlæggende om, at vi opererer med to forskellige populationer i vores to metoder. Selvom AKU er en spørgeskemaundersøgelse for personer mellem 15 og 74 år, så opgøres den kvartalsmæssige AKU-beskæftigelse i Statistikbanken kun for de 15-64 årige. Når vi bruger AKU tallene er populationen altså herboende ledige eller beskæftigede lønmodtagere i alderen 15-64 år. I RAS har vi derimod mulighed for at medtage alle personer på arbejdsmarkedet, hvilket er grunden til, at RAS-beskæftigelsen er større end AKU-beskæftigelsen i graf 2.2. Det indebærer, at ledige og beskæftigede lønmodtagere over 64 år er medtaget, ligesom pendlere, der arbejder i en dansk virksomhed, men er bosat i et andet land, også er med i vores RAS-baserede population.

Det er jo ikke i sig selv problematisk at bruge forskellige populationer, når man bruger forskellige metoder til at estimere organisationsgraden. Kritikken har dog gået på tre punkter.

For det første at det ikke er normalt at tage pendlere med i disse opgørelser. De tilhører ikke den såkaldte RAS-population, som begrænser sig til personer, der er bosat i Danmark. En dansk statsborger, der arbejder i København, men bor i Malmø, er altså ikke med i RAS-populationen, ligesom en tysk statsborger, som arbejder i Sønderborg, men bor i Flensborg, heller ikke er med. Antallet af pendlere, der opfanges af registerdataene, er stigende, dels fordi der er kommet flere pendlere, men også fordi registrene er blevet bedre til at opfange pendlere. Det stigende antal pendlere gør det værd at overveje, om ikke denne gruppe skal inddrages i analyser af det danske arbejdsmarked. Men givet at en del af stigningen i antallet af pendlere skyldes, at de i stigende grad opfanges af registrene, må vi erkende, at det kan være problematisk at inddrage denne gruppe, når man laver analyser, der går tilbage i tid – i særdeleshed før 2008, hvor denne gruppe ikke indgår i RAS. Det var en fejl fra vores side. Derudover skulle vi, givet de konventioner, der er for analyse af RAS-data, have gjort det mere klart, at denne gruppe var medtaget.

For det andet er det blevet fremført, at der ved inddragelsen af personer over 65 år kan opstå to potentielle fejlkilder. Den ene kan komme fra, at nogle fagforbund giver personer over 65 gratis medlemskab. Den anden kan komme fra, at folkepensionister ikke får fradrag for deres fagforeningskontingent. Hvis disse personer er beskæftigede som lønmodtagere, indgår de i vores population, men de vil ikke figurere som fagforeningsmedlemmer i vores registerdata, selvom de faktisk er det. Begge indvendinger er selvfølgelig væsentlige, fordi de indebærer, at nogle ældre fagforeningsmedlemmer ikke vil blive talt med

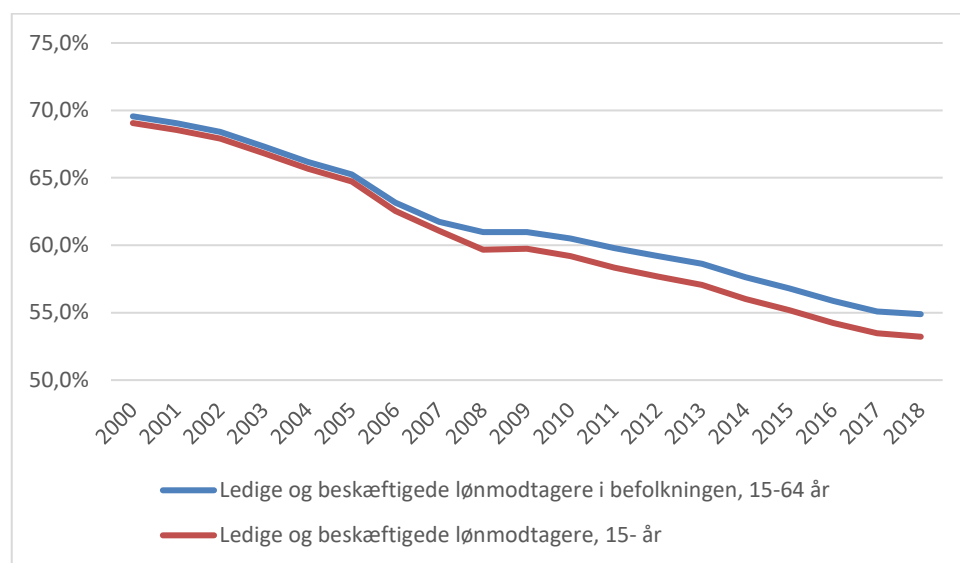
som fagforeningsmedlemmer og organisationsgraden vil derfor blive estimeret for lavt. Hvor omfattende dette problem er, er vanskeligt at sige. Vi kan af vores registerdata se, at der faktisk er lønmodtagere over 65 år, som er registreret som fagforeningsmedlemmer. Det må være personer, som er beskæftigede som lønmodtagere, og som ikke er gået på pension, selvom de har nået pensionsalderen. Men vi ved ikke, om alle fagligt organiserede lønmodtagere i beskæftigelse er med. Omvendt skal man huske på, at de ældre er en voksende gruppe på vores arbejdsmarked, og at den internationale forskningslitteratur viser, at ældre arbejdstagere i mindre grad er organiserede end deres midaldrende kollegaer (Blanchflower and Bryson, forthcoming). Hvis tendensen er den samme på det danske arbejdsmarked, fjerner vi således en voksende gruppe med en relativ lav organisering fra analysen.

For det tredje er det blevet indvendt, at det skaber forvirring at bruger to forskellige populationer med de to forskellige metoder. Her må vi jo ganske enkelt konstatere, at det har skabt forvirring. Selvom datagrundlaget for de to metoder er forskelligt, havde det været mere hensigtsmæssigt at bruge sammenlignelige populationer.

Når det er sagt, er det vigtigt at understrege, at de to metoder er grundlæggende forskellige, og at man ikke kan forvente at opnå samme resultat, selv hvis man bruger den samme population. Det er en grundlæggende svaghed ved anvendte registerdata, at vi bruger A-kasse tilknytning som proxy for fagforeningstilknytning. En klar fordel ved registerdataene er til gengæld, at vi kan tilpasse populationen. Det kan man ikke ved brugen af den gamle metode. F.eks. vil organiserede pendlere og organiserede ældre beskæftigede ikke-pensionister over 65 år indgå i fagforbundenes indberetninger til Danmarks Statistik, men ikke i AKU's kvartalsmæssige beskæftigelsestal. Det er en fejlkilde, vi ikke kan gøre ret meget ved.

Når det kommer til registerdata, kan vi derimod tilpasse populationen. Graf 7.1 viser udviklingen i de traditionelle fagforeningers organisationsgraden baseret 1) på registerdata med udgangspunkt i vores oprindelige, brede population, og 2) på en population, der er afgrænset på samme måde som AKU beskæftigelsen (ledige og beskæftigede lønmodtagere mellem 15-64 år og bosat i Danmark). Som man kan se, bliver organisationsgraden en smule højere igennem hele perioden, når vi bruger den mere afgrænsede population. Det skyldes, at både pendlerne og de ældre har en lavere organisationsgrad end gennemsnittet. Forskellen imellem de to estimater bliver større over tid, fordi der kommer flere ældre og pendlere i vores data. Frem for en organisationsgrad på 53,2 % i 2018 lander vi på en organisationsgrad på 54,9 % med den mere afgrænsede population. Som man også kan se, har udviklingstendensen dog været stort set den samme for de to populationer.

Graf 7.1 Sammenligning af de traditionelle fagforeningers organisering med to forskellige populationers, 2000-2018

7. Referencer

- Blanchflower DG and Bryson A. (forthcoming) Union Membership Peaks in Midlife. *British Journal of Industrial Relations* n/a.
- Due J, Madsen JS and Ibsen CL. (2012) LO's andel af de fagligt organiserede er for første gang under 50 pct. . *FAOS Forskningsnotat*. København: FAOS.
- Ibsen CL, Due J and Madsen JS. (2013a) Stigning i organisationsgraden for andet år i træk København: FAOS.
- Ibsen CL, Due J and Madsen JS. (2014) Fald i organisationsgraden igen. København: FAOS.
- Ibsen CL, Due J and Madsen JS. (2015) Fald i organisationsgrad... igen, igen. *FAOS Forskningsnotat*. København: FAOS.
- Ibsen F, Høgedahl L and Scheuer S. (2013b) Free riders: the rise of alternative unionism in Denmark. *Industrial Relations Journal* 44: 444-461.
- Toubøl J, Ibsen CL and Larsen AG. (2015) Udviklingen i den faglige organisering på det segmenterede danske arbejdsmarked 1995-2012. *FAOS Forskningsnotat*. København: FAOS.